

CAR

Centrum voor Archeologie

car-rapport nr. 44, 2016

Archeologisch onderzoek
Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis

Amersfoort

ARCHEOLOGIE

leeft in Amersfoort

**Archeologisch onderzoek
Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis
Amersfoort**

Onderzoeksgegevens

Project: Aanbouw Pieters- en Bloklandsgasthuis
 Onderzoek: Definitief onderzoek (DO)
 Meldingnummer: 50792
 SIC: PB'12
 Opdrachtgever: Sint Pieters en Bloklandsgasthuis
 Dhr. W. Lucas
 Wervershoofstraat 157
 3826 EM Amersfoort
 Uitvoerder: Centrum voor Archeologie (CAR), Gemeente Amersfoort
 Datum uitvoering: 05-03-2012
 Locatie / adres: Achter Davidshof 1
 3811 BO
 Amersfoort
 Perceel: AMF00.E.7952
 Gemeente: Amersfoort
 Provincie: Utrecht
 Kaartblad: 32B
 Coördinaten: Centrum 154.868/463.280
 Noordwest 154.865/463.282; Noordoost 154.868/ 463.284
 Zuidoost 154.872/463.277; Zuidwest 154.869/ 463.275
 Omvang: plangebied: ca. 29 m2, onderzoeksgebied: ca. 25 m2
 CMA/AMK status: Binnenstad Amersfoort: monumentnummer 12.282
 Terrein van hoge archeologische waarde
 ABP: 12
 AVW: Archeologisch Waardevol gebied 2

De originele onderzoeksadministratie en de vondsten bevinden zich in het archeologisch archief en depot van de gemeente Amersfoort.

colofon

CAR rapport 44 – Archeologisch onderzoek aanbouw Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis, Amersfoort.

ISSN: 1879-4289

© 2016

uitgave: Centrum voor Archeologie, Gemeente Amersfoort

tekst: drs. M.K. Wijker
 afbeeldingen: Centrum voor Archeologie, Gemeente Amersfoort (tenzij anders vermeld)
 vormgeving: T. d'Hollosoy
 druk: Mailfors BV
 uitgave: Centrum voor Archeologie, Gemeente Amersfoort

De CAR-rapportenreeks is een reeks waarin het Centrum voor Archeologie van de Gemeente Amersfoort standaard eindrapportages (zoals bedoeld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie) van de door hun uitgevoerde archeologische onderzoeken publiceert. De reeks staat onder redactie en autorisatie van de stadsarcheologen van de Gemeente Amersfoort: mevr. drs. F.M.E. Snieder en dhr. drs. T. d'Hollosoy.

Inhoud

3

Inhoud	3
1. Inleiding	4
2. De locatie	5
3. De landschappelijke situatie	6
4. Historische omgeving	7
5. De archeologische context	9
6. Het onderzoek	11
7. Het resultaat	12
8. Conclusie	20
Literatuur	22
Bijlagen	24
Medewerkers	28

1. Inleiding

4

In opdracht van het Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis heeft het Centrum voor Archeologie (CAR) op 05-03-2012 een archeologisch onderzoek uitgevoerd op een perceel in de binnentuin van het St. Pieters- en Bloklandsgasthuis aan Achter Davidshof 1 in Amersfoort.

1.1 Aanleiding

De aanleiding voor dit onderzoek vormt het plan van het gasthuis een aanbouw tegen de huidige bebouwing te bouwen. Realisatie van dit plan vormt een ernstige bedreiging voor het eventueel aanwezige bodemarchief binnen het plangebied.

1.2 Archeologische verwachting

Op grond van landschappelijke, historische en archeologische bronnen is geconcludeerd dat zich op deze locatie archeologische resten kunnen bevinden.¹

Het plangebied ligt in een gebied dat vanwege de archeologische verwachtingswaarde als *Archeologisch Waardevol gebied (AWV2)* op de *Archeologische Beleidskaart* van de Gemeente Amersfoort is opgenomen. Het plangebied valt daarmee onder de gemeentelijke erfgoedverordening. De Gemeente Amersfoort heeft archeologische voorwaarden aan de ontwikkeling van het betreffende plangebied gesteld, in het kader van de Archeologische Monumentenzorg. Iedere bodemingreep dieper dan 30 cm onder maaiveld dient vooraf gegaan te worden door archeologisch onderzoek. De grondwerkzaamheden gaan tot een diepte van 0,80 meter onder maaiveld. Als hier, zoals verwacht mag worden, archeologische waarden aanwezig zijn, zouden deze door de geplande werkzaamheden ernstig verstoord of zelfs geheel vernietigd worden.

1.3 Archeologisch onderzoek

De Gemeente Amersfoort heeft derhalve aangegeven dat voorafgaand aan de werkzaamheden een archeologische opgraving, in de vorm van een definitief onderzoek (DO), noodzakelijk is, om de aanwezige archeologische resten te documenteren. Daarna kan het terrein worden vrijgegeven voor de geplande ontwikkeling.

1.4 Uitvoering

Het terrein is op 5 maart 2012 onderzocht. Het onderzoek is uitgevoerd door het Centrum voor Archeologie van de Gemeente Amersfoort en stond onder verantwoording van drs. F.M.E. Snieder. De dagelijkse leiding lag in de handen van drs. M.K. Wijker, hierbij geassisteerd door I. de Rooze, MA. Het grondwerk is uitgevoerd door J. Ruitenbeek v.o.f. uit Amersfoort.

1.5 Resultaat

Dit rapport, een *standaard rapportage* zoals bedoeld in het KNA, bevat de resultaten van het archeologisch onderzoek aan Achter Davidshof 1.²

afbeelding 1: Luchtfoto uit 2012 met de locatie van het onderzoek in rood aangegeven.

¹ De Boer e.a. 2009 en D'Hollosy, 2011 en Erfgoedverordening Amersfoort 2010.

² KNA staat voor Kwaliteitseisen der Nederlandse Archeologie (KNA 3.2, SIKB 2010).

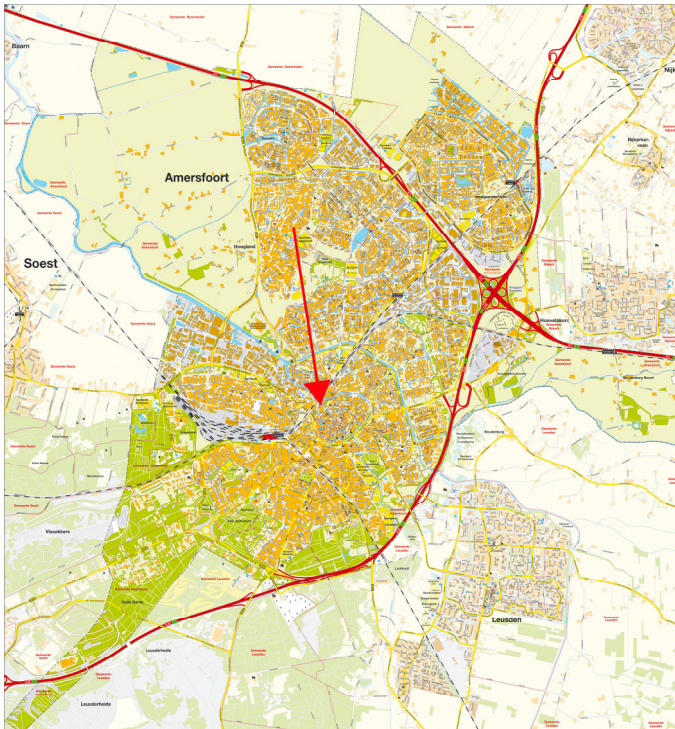
2. De locatie

2.1 Plan- en onderzoeksgebied

Het plangebied bevindt zich in de tuin van het Sint Pieters en Bloklandsgasthuis, aan Achter Davidshof 1 in Amersfoort. Het gasthuis ligt in het historisch centrum van Amersfoort, tussen de eerste en tweede stadsmuur, met ten noordoosten van het plangebied de middeleeuwse kapel van het gasthuis. Het plan en onderzoeksgebied zijn ongeveer even groot, het betreft een rechthoekig gebied van ongeveer 29 m². Alleen het te verstoren gebied is onderzocht.

Recent gebruik

Het gebied was vlak voor het onderzoek in gebruik als tuin.

afbeelding 2: Topografische kaart van Amersfoort. De rode pijl wijst naar de locatie van het plangebied.

afbeelding 3: Uitsnede uit de topografische kaart van Amersfoort uit 2010, met het plangebied in rood aangegeven.

3. De landschappelijke situatie

6

3.1 Landschappelijke situatie

Nederland is - archeologisch gezien - verdeeld in een aantal archeo-regio's. Dit zijn gebieden waarbinnen sprake is van een overeenkomstig verband tussen landschap en bewoningsgeschiedenis. Het onderzoeksgebied ligt in archeo-regio 2; het *Utrechts-Gelders zandgebied*.³

Het Utrechts-Gelders zandgebied is een uitgestrekt gebied dat zich ruwweg tussen de Utrechtse Heuvelrug in het westen en de Veluwe in het oosten bevindt. Het valt min of meer samen met de Gelderse Vallei, waar de afwisseling van zandruggen, laagten en kronkelige beekjes het beeld van het landschap bepaalt. De onderliggende structuur van dit landschap is ruim 150.000 jaar geleden ontstaan, toen tijdens de voorlaatste ijstijd (*Saalien*) het landijs tot hier reikte. De gletsjers hebben met hun gewicht de aanwezige zand- en grindpakketten om zich heen opgestuwd en zo de Utrechtse Heuvelrug en het Veluwe-Massief gevormd. Het binnen deze stuwwallen uitgeslepen bekken vormt de basis van de Gelderse Vallei.

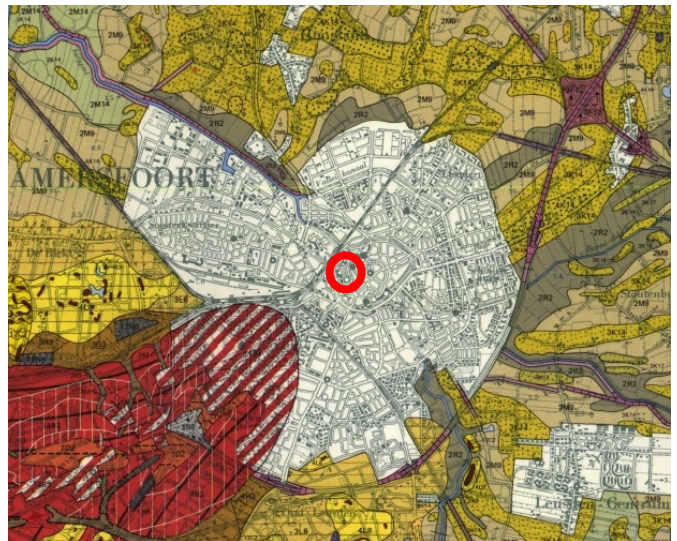
Tijdens de laatste ijstijd (*Weichselien*, 116.000 tot 11.500 jaar geleden), bereikte het landijs ons land niet, maar heerste hier een poolwoestijn. Poolwinden verplaatsten enorme hoeveelheden zand, waarmee het bekken vol stooft. Het is in opeenvolgende stuif-fasen als een dikke, vlakke deken afgezet. In dit *dekzand* is door de wind reliëf aangebracht in de vorm van lange, parabole duinen (*dekzandruggen*) en laagten. Diverse beken, waaronder de Heiligenbergerbeek, hebben tussen de ruggen beekdalen gevormd en daarin beekleem afgezet. Stijgende temperaturen na de laatste ijstijd zorgden voor een stijging van het grondwater waardoor in de loop van de tijd uitgestrekte hoogvenen zijn ontstaan en de beeksystemen verder vertakt raakten.

3.2 Ondergrond

Op de geomorfologische kaart van Nederland ligt het onderzoeksgebied in ongekarteerd gebied (wegens bebouwde kom, binnenstad).⁴ Hetzelfde geldt voor de bodemkaart van Nederland, waardoor niet alleen het bodemtype maar ook de grondwatertrap onbekend is.⁵

3.3 Hoogte

Het onderzoeksgebied ligt volgens het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) op een hoogte van ongeveer 3,10 m +NAP.⁶

afbeelding 4: Uitsnede uit de geomorfologische kaart. Het niet gekarteerde deel, de bebouwde kom, is grijs, de dekzandruggen zijn geel met zwarte stippen, de beekdalen bruin en de stuwwal rood. De rode cirkel markeert de locatie van het onderzoeksgebied.

³ Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (NOaA) v 1.0.

⁴ Stiboka/RGD 1977.

⁵ Stiboka 1965.

⁶ De AHN heeft een digitale kaart waarop de hoogteverschillen zichtbaar zijn.

4. Historische context

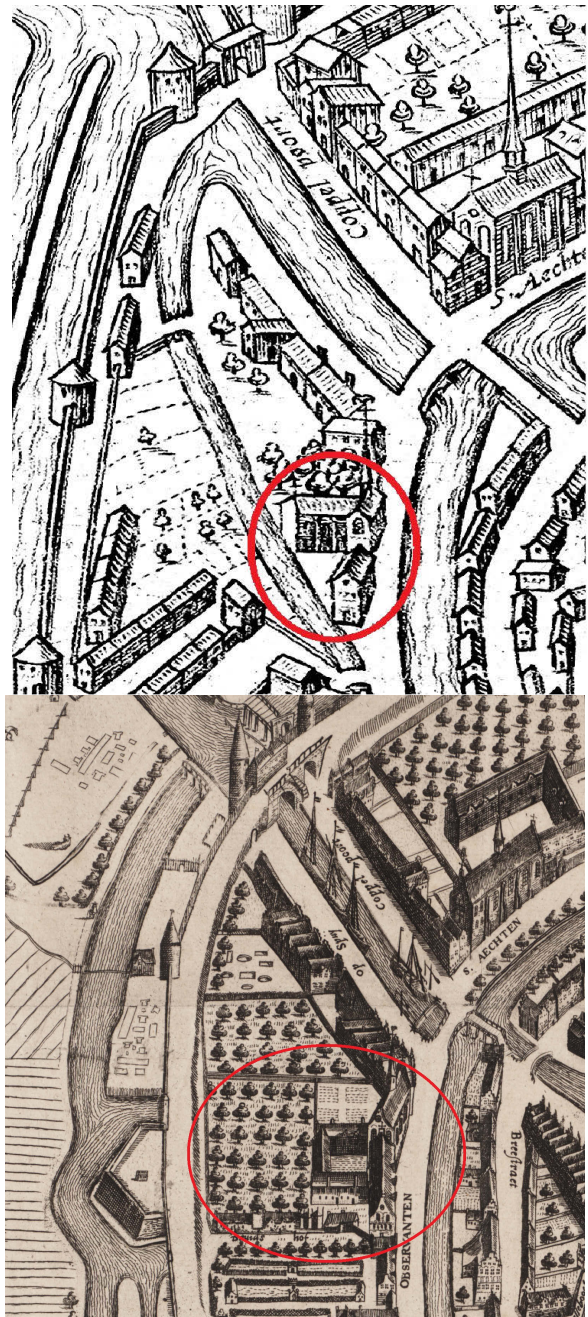
Amersfoort heeft een rijke geschiedenis; bewoning op het grondgebied van Amersfoort gaat ver terug in de tijd, niet alleen van de stad, maar ook van het omringende land. De naam Amersfoort komt als eerste voor in een oorkonde uit 1028. In de eeuwen daarna groeit Amersfoort gestaag en in 1259 krijgt het stadsrechten. In deze periode zal, als gevolg van de stadsrechten, zijn begonnen met de bouw van de (eerste) omwalling. De 14de eeuw is een periode van welvaart en in 1380 wordt besloten een tweede stadsmuur aan te leggen.

Het onderzoeksgebied ligt, tussen de eerste en tweede stadsmuur, in de huidige tuin van het Sint Pietersgasthuis.⁷ Dit gasthuis is circa 1390 gesticht en diende aanvankelijk voor de opvang van zieken en later ook voor bejaarden. Het oorspronkelijke gebouw was vermoedelijk van hout en bestond uit een rechthoekige ziekenzaal met een altaar, waar de mis werd gehouden.

Eind 14de eeuw breidt het gasthuis uit en krijgt het de percelen aan weerszijden van de kapel in haar bezit en in 1441 wordt een hofstede ten noorden van de kapel toegevoegd. Vanaf dat moment heeft het St. Pietersgasthuis de kern van het terrein waar het huidige St. Pieters- en Bloklandsgasthuis op staat in bezit. Veel van de toegevoegde terreinen hadden agrarische functies, er stonden boerderijen. In 1490 wordt de (huidige) stenen kapel gebouwd, vermoedelijk ter plaatse van het eerste (houten) gebouw. Met de bouw van de kapel wordt waarschijnlijk ook een slaapzaal voor gastelingen gebouwd, dit is de latere vrouwenzaal die langs de Westsingel heeft gestaan.

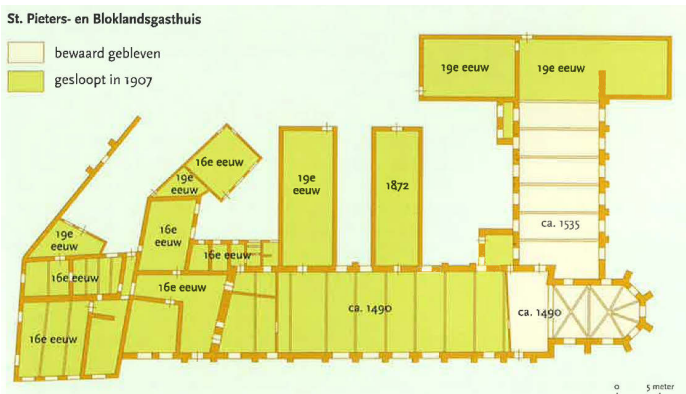
Tussen 1531 en 1536 breidt het gasthuis weer uit. Het bestaat dan uit een kapel met daaraan vast de mannenzaal, de vrouwenzaal, een ziekenzaal en nog enkele ruimten en heeft, in elk geval vanaf de 16de eeuw, een eigen kerkhof. Dit kerkhof grensde waarschijnlijk aan de vrouwenzaal.

De 16de eeuwse situatie is weergegeven op de plattegrond van Braun en Hogenberg uit 1588. Hierop is te zien dat de bebouwing vanaf de Westsingel doorloopt tot aan de Hellegracht.

afbeelding 5: Uitsnedes uit de plattegrond van Braun en Hogenberg (boven) en de plattegrond van De Wit (onder) het St. Pieters- en Bloklandsgasthuis is aangegeven met de rode cirkel.

⁷ Het historisch overzicht is gebaseerd op Tanke 2010.

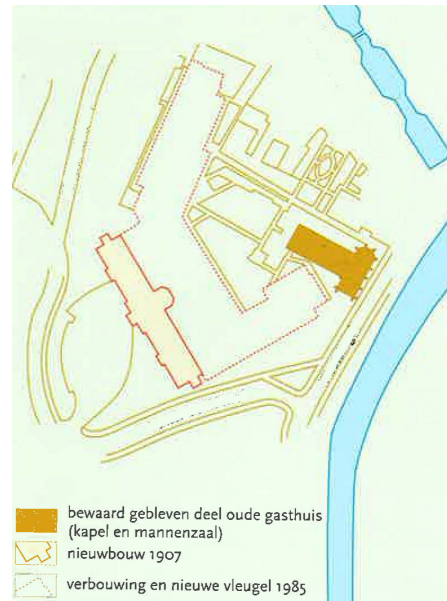
Afbeelding 6: Plattegrond van het St. Pieters- en Bloklandsgasthuis, gebaseerd op een oude kaart van W. Scheepens uit 1906.⁸

Op de kaart van Jansonius De Wit (opgenomen voor 1649) is de Hellegracht niet meer getekend, deze is dan ondergronds en (gedeeltelijk?) overkluisd. De gebouwen die op de kaart van Jansonius De Wit staan afgebeeld, lijken hetzelfde bouwvolume als op die van Braun en Hogenberg te hebben: het is nu echter een carré- vormig gebouw. Het terrein erachter, dus de kant van Achter Davidshof, wordt aangegeven als boomgaard.

Uit de 18de eeuw ontbreekt kaartmateriaal. Uit schriftelijke bronnen blijkt dat het Sint Pietersgasthuis vanaf het einde van de 18de eeuw ook de gasthuisbewoners van het aan de Langestraat gelegen Bloklandsgasthuis, van onderdak heeft voorzien. In 1794 wordt het Bloklandgasthuis in opdracht van het stadsbestuur ontruimd. Het gebouw dient dan als onderkomen voor Engelse soldaten, die op dat moment hier waren om samen met stadhouder Willem III tegen de Fransen te vechten.

In 1804 fuseerden het Sint Pietersgasthuis met het Bloklandsgasthuis. In 1907 wordt het complex grotendeels gesloopt en bouwt men vervolgens het huidige hoofdgebouw van het St. Pieters- en Bloklandsgasthuis. Alleen de middeleeuwse kapel en mannenzaal blijven bewaard. In 1985 volgt nieuwbouw, dit zijn de gebouwen die er nu ook nog staan en gerenoveerd gaan worden. De onderzoekslocatie ligt juist buiten deze 20ste-eeuwse bouw.

⁸ Tanke, 2010,123.

afbeelding 7: Situatie van het gasthuis in 1907 (boven) en in 2009 (onder).⁹

⁹ idem, 126.

5. De archeologische omgeving

5.1 Archeologische vindplaatsen

In het Centraal informatiesysteem ARCHIS staan binnen het onderzoeksgebied geen vindplaatsen of meldingen geregistreerd.¹⁰

In de directe omgeving van het onderzoeksgebied staat in ARCHIS een groot aantal archeologische vindplaatsen en onderzoeken geregistreerd. In het kader van dit onderzoek worden alleen een viertal onderzoeken genoemd die eventueel van belang kunnen zijn.

1. In 1985 heeft een klein archeologisch onderzoek in de kapel van het gasthuis plaatsgevonden. Hierbij zijn een altaarfundament aangetroffen en zowel los menselijk botmateriaal, als volledige begravingen. Één graf is volledig opgegraven en dateert uit de 17de/18de eeuw of eerder. Vanaf welke periode er in de kapel werd begraven is niet bekend en kon ook niet worden aangetoond tijdens dit onderzoek. Op een dieper niveau dan de begravingen, op ongeveer 1 meter boven NAP, verandert de bodemopbouw in een vrij homogeen af en toe kleiig en venig pakket. Dit pakket wordt als een dichtgeraakte sloot of waterloop geïnterpreteerd, waarop eind 15de eeuw de stenen kapel (en mogelijk eerder een voorganger) is gebouwd (Omnr. 26593).

2. In 1988 is in het hoekpand van Westsingel 49 een kelder uitgegraven. Hierbij is tot een diepte van 3,60 meter onder straatniveau gegraven. Een tweetal profielen is gedocumenteerd, waarbij de belangrijkste conclusie was dat het pand op een oude waterloop staat, of in elk geval in een van nature nat gebied is gebouwd (Omnr. 28512).

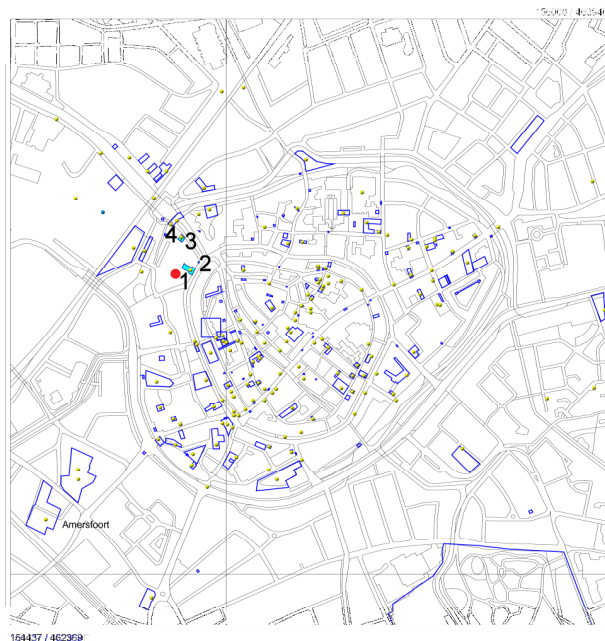
3. In 1988 heeft de AWN een observatie gedaan onder de vloer van een pand aan de Kleine Spui 18. Hierbij zijn funderingen van een voorganger van het huidige pand waargenomen. Deze oudere bebouwing stond verder van het Spui af dan tegenwoordig het geval is. Ten oosten van de oude voorgevel is mogelijk een gedeelte van oud straatplaveisel aangetroffen, bestaande uit veldkeien en bakstenen. De funderingen worden in de 14de/15de eeuw gedateerd (Omnr.29670).

4. In 1990 heeft een onderzoek aan de Kleine Spui 20

plaatsgevonden. Bij dit onderzoek is de oostelijke oever van de Hellegracht aangesneden, die daar gedeeltelijk beschoeid en gedeeltelijk overkluisd was. De vondsten van hoornpitten en leerafval lijken erop te duiden dat er in de omgeving een leerlooierij heeft gezeten (Omnr. 26667).

Interpretatie

Uit de onderzoeken blijkt de omgeving van het onderzoeksterrein vanaf -in elk geval- de 14de eeuw in gebruik is geweest. Het is gezien de vondst van de waterloop ter hoogte van Westsingel 49 heel aannemelijk dat het terrein in de voorgaande eeuwen te nat is geweest voor bewoning. Vanaf de 14de eeuw lijkt het gebied bebouwd te zijn geweest.

afbeelding 8: Kaart van de binnenstad van Amersfoort, met het plangebied in rood en de diverse onderzoeken in de omgeving. De genummerde locaties worden kort behandeld.

¹⁰ Pijldatum: 7-11-2011.

5.2 De archeologische verwachting

Aan de hand van de landschappelijke situatie, het historische kader en de archeologische omgeving van het plangebied, is een archeologische verwachting gemaakt.¹¹

Prehistorie & Romeinse tijd (300.000 – 450 na Chr.)

- Bewoningssporen uit de Prehistorie komen in de omgeving van de binnenstad voornamelijk op de dekzandruggen en de flanken ervan voor; met name mesolithische resten (kuilen en vuursteenvindplaatsen) en bewoningssporen uit de IJzertijd. Soortgelijke gronden komen in de binnenstad eveneens voor, maar zijn vaak verstoord door eeuwenlang intensief bodemgebruik, bebouwing en egalisatie. De locatie is relatief laag gelegen, waardoor de verwachting voor deze periode niet hoog is.

Middeleeuwen (450 - 1500 na Chr.)

- Bewoningssporen van vroeg-middeleeuwse oorsprong worden niet verwacht; tot op heden is hiervoor geen archeologische of historische aanwijzing gevonden; de stad is ontstaan uit een middeleeuwse nederzetting, die van laat-middeleeuwse oorsprong wordt geacht. Sporen uit de (Late) Middeleeuwen worden in een enorme verscheidenheid en diversiteit verwacht.
- middeleeuwse of 17de/18de/19de- eeuwse bebouwing bevindt zich hier waarschijnlijk niet.
- Hellegracht zou aangesneden kunnen worden.
- niet geheel uit te sluiten valt dat zich hier begravingen bevinden van ná de overkluizing van de Hellegracht.

Nieuwe Tijd (1500 na Chr. - heden)

- Sporen uit de Nieuw Tijd worden verwacht, passend binnen een stedelijke context.
- het plangebied valt net buiten de bouwonderdelen uit 1907 en uit 1985.

Conservering

De lage grondwaterstand geeft aanleiding om slechte conserverende omstandigheden voor metaal, organische materialen, paleo-ecologische, archeozoologische en botanische resten te verwachten. Naar verwachting zijn de archeologische sporen matig tot goed geconserveerd.

¹¹ Snieder 2011.

6. Het onderzoek

6.1 Onderzoeksdoel en onderzoeksvragen

Doel van dit onderzoek was de aanwezige archeologische resten op deze locatie te documenteren, zodat het terrein na onderzoek direct vrijgegeven zou kunnen worden voor de geplande ontwikkeling. Tevens worden de resultaten van het onderzoek gebruikt om de archeologische verwachting voor de locatie én omgeving te toetsen en indien mogelijk nader in te vullen.

De onderzoeksvragen die hierbij centraal staan, zijn:

- *Zijn er binnen het onderzoeksgebied archeologische resten aanwezig?*
 - *Zo ja:*
 - *Wat is de landschappelijke context ervan?*
 - *wat is de aard, omvang en datering van de resten en de gaafheid en conservering ervan?*
 - *Zo nee:*
 - *is er reden om aan te nemen dat er archeologische resten in de bodem aanwezig zijn geweest en zijn er dan uitspraken te doen over de aard, omvang en datering ervan en de reden van het verdwijnen?*
- *Wat is de archeologische waardering van de aangetroffen resten?*
- *Is er op basis van de resultaten uit dit onderzoek een aanpassing of nadere invulling van de archeologische verwachting voor de omgeving van het onderzoeksgebied te maken?*
- *Heeft hier de Hellegracht gelopen? Is de aanleg van deze gracht te dateren? Wanneer is deze overkluisd?*
- *Zijn er begravingen in het plangebied? Uit welke periode zijn de begravingen?*

6.2 Methode en strategie

Gezien de archeologische verwachting, de aanwezige bodemopbouw en de beperkte omvang van het onderzoeksgebied, is een vlakdekkend onderzoek (*Definitief Onderzoek / DO*) op deze locatie voorgeschreven.¹²

6.3 Werkwijze

Werkputten, vlakken en profielen

Bij een DO wordt het onderzoeksgebied vlakdekkend onderzocht door middel van één of meerdere rechthoekige ontgravingen die 'werkputten' worden genoemd. Deze krijgen een volgnummer. Iedere werkput wordt vlaksgewijs verdiept, waarbij in principe wordt gestopt op het niveau waar archeologische resten zichtbaar worden. Dit niveau heet het 'vlak'. Na documentatie en onderzoek van het vlak en de aangetroffen sporen en vondsten, wordt verdiept naar een volgend niveau, totdat geen sporen meer worden aangetroffen. Ook de wanden van de werkputten, de 'profielen', worden gedocumenteerd. Ze leveren informatie over de bodemopbouw en gelaagdheid van het terrein.

Sporen en vondsten

Elk spoor dat gedocumenteerd wordt, krijgt een individueel volgnummer, het 'featurenummer' (Fnr.), waaraan alle verdere informatie wordt gekoppeld. Nadat een spoor in het vlak is gedocumenteerd, wordt het nader onderzocht door er een 'coupe' (dwarsdoorsnede) doorheen te zetten, om de diepte, eventuele gelaagdheid en vorm van het spoor vast te stellen. Alle vondsten worden verzameld en krijgen een 'vondstnummer' (Vnr.), waaraan specifieke gegevens over de vindplaats (werkput, vlak/profiel en spoor) en andere relevante informatie wordt gehangen. Voor nader onderzoek kunnen allerhande typen monsters (bijvoorbeeld botanische, zoölogische, pollen, dendrochronologische) worden genomen.

Documentatie

Ter documentatie van de gegevens worden opnames, tekeningen en beschrijvingen gemaakt. Alle relevante gegevens worden geadministreerd. Per dag wordt een logboek bijgehouden dat samen met alle projectdocumentatie in een map, het 'protocolboek', wordt bewaard.

Uitwerking & analyse

Tijdens de uitwerkingsfase worden de sporen geanalyseerd en in structuren gegroepeerd. Het vondstmateriaal geeft aanwijzingen voor de datering en functie ervan. Door de sporen en structuren onderling te interpoleren kan een idee worden gevormd over wat zich in de niet opgegraven delen van het onderzoeksgebied bevindt.

¹² Snieder 2011.

7. Het resultaat

7.1 Uitvoering

Het onderzoek is conform PvE uitgevoerd. Tijdens de opgraving zijn archeologische resten aangetroffen en onderzocht. Het betreft een muurfundering, een aantal ophogingslagen en een kuil. Ondanks dat het aantal sporen gering was, kan door interpretatie en datering van de sporen een beeld worden geschetst van de geschiedenis van de locatie.

7.2 Bodemopbouw

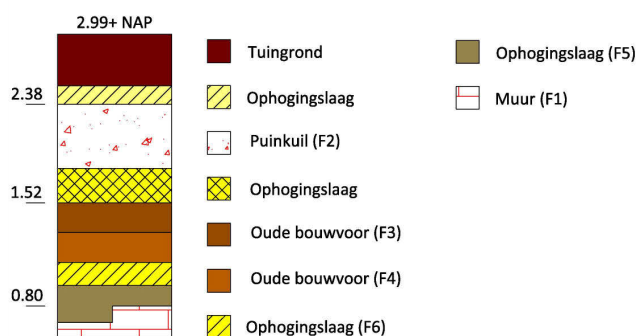
De geplande aanbouw wordt op een diepte van ongeveer 80 centimeter onder maaiveld gefundeerd. Tijdens het onderzoek is op een aantal plaatsen dieper gegraven om zo een beter inzicht te krijgen in de bodemopbouw van de locatie en daarmee de geschiedenis van het terrein. De C-horizont (de ongeroerde grond, het dekzand) is echter nergens aangetroffen.¹³

De opbouw laat zich als volgt omschrijven;

De bovenste 45 centimeter is donkere humeuze (tuin)grond, hieronder bevindt zich een 16 centimeter dik pakket geel verrommeld zand, dat als een ophogingspakket/egalisatie pakket is geïnterpreteerd. Hieronder bevindt zich in het gedocumenteerde profiel een kuil (F2), met daaronder een tweede ophogingslaag of egalisatiepakket. Hier weer onder op een hoogte van ongeveer 1,52 +NAP bevindt zich een laag van donker grijs, humeus zand, met daaronder een soortgelijke laag, alleen lichter van kleur. Beide lagen (F3 en F4) zijn als (oude) bouwvoren geïnterpreteerd. Onder deze twee bouwvoren bevinden zich twee ophogingspakketten één bestaat uit geel gevlekt zand (F6) en de onderste uit bruin humeus bijna kleiig zand (F5).

Interpretatie

Uit het profiel blijkt dat het terrein meerdere keren is opgehoogd. Deze ophogingen zijn daar waar mogelijk aan verschillende gebruiksfases van het terrein gekoppeld.

afbeelding 9: Tekening en foto van de bodemopbouw.

¹³ De C-horizont is een laag die niet is veranderd door bodemvorming en ongeroerd is.

afbeelding 10: De ruimte waarbinnen gewerkt moest worden was zeer gering.

7.3 Sporen

Tijdens het veldwerk zijn in totaal 2 sporen gedocumenteerd. De sporen waren redelijk goed geconserveerd en duidelijk zichtbaar in het vlak/profiel.

Fundering (F1)

In de noordoost hoek van de werkput is op een hoogte van 80 cm +NAP, een muurfundering aangetroffen; een noordwest-zuidoost lopende fundering, die na ongeveer 1,75 meter een haakse hoek maakt in noordoostelijke richting.

De fundering was opgebouwd uit verschillende formaten baksteen (23 x 11 x 4 centimeter en 18 x 9 x 4 cm), waarbij de grootste stenen onderin de fundering liggen. Het gebruik van de verschillende formaten baksteen suggereert dat de fundering meerdere gebruiksfases heeft gekend. De fundering stond in een pakket donker bruine, bijna kleiige, grond. Op een diepte van 34 cm +NAP werd het niveau van het grondwater bereikt, waarna verder verdiepen niet meer mogelijk was. De onderkant van de fundering is hierdoor niet bereikt. De fundering werd afgedekt door een laag waarin 17de eeuws aardewerk is gevonden en toen of eerder buiten gebruik zijn geraakt.

Kuil (F2)

Ongeveer een meter boven de fundering is een grote puinkuil aangetroffen. In deze kuil zijn behalve onder andere aardewerkvondsten ook menselijke botresten aangetroffen. Het gaat om de resten van tenminste drie individuen, twee volwassenen (18-50 jaar) en één oud volwassene die bij overlijden ouder dan 50 jaar was. Een nauwkeuriger leeftijdsbepaling was niet mogelijk. Tussen de botresten bevond zich (een gedeelte van) een bekken (*pelvis*), waardoor het geslacht (man) van de oud volwassene kon worden bepaald. Van de andere twee overledenen kon het geslacht niet worden bepaald.

Op veel van de botten zijn oude, post mortem, beschadigingen zichtbaar, die gezien hun vorm mogelijk afkomstig zijn van een schep. De beschadigingen doen vermoeden dat resten van deze mensen zijn opgegraven en elders, in de kuil, zijn "herbegraven". Het (graven en) dichtgooien van de kuil wordt dankzij het andere vondstmateriaal in de 19de- begin 20ste eeuw gedateerd.

afbeelding 11: Muurfundering F1.

7.4 De vondsten

In totaal zijn 166 verschillende vondsten gedaan, waarbij bot de grootste vondstgroep is met 91 fragmenten, gevolgd door aardewerk met 34 vondsten.

Tabel 1: Aantal vondsten per materiaalsoort	
Materiaal	Aantal
Aardewerk	34
Bot	91
Bouwaardewerk	14
Glas	3
Metaal	5
Pijpaardewerk	18
Steen	1
Totaal	166

Aardewerk

Het aardewerk bestaat voornamelijk uit roodbakkerd aardewerk, zestien scherven in totaal. Vrijwel alle scherven, op twee na, zijn geglaazuurd. De oudste scherven die zijn aangetroffen zijn van roodbakkerd aardewerk: vier scherven, die op basis van de enkelzijdige glazuur en kleur van het baksel in de 16de/17de eeuw zijn gedateerd.

Van vijf scherven kon het type voorwerp worden bepaald: één van een bord en vier van een test. Een test is een kom waarin verwarmde kolen werden gedaan, waarboven vervolgens bijvoorbeeld de handen gewarmd konden worden. De hier gevonden test wordt op basis van de dubbelzijdige glazuur en vorm in de 19de eeuw gedateerd.

Behalve roodbakkerd aardewerk zijn vijf scherven witbakkerd aardewerk gevonden, waaronder een randfragment van een kwispedoor. Een kwispedoor is een spuugbak en wordt wel

Tabel 2: Aantal fragmenten per aardewerktype (bakselgroep)	
Aardewerksoort	Aantal
Faïence	3
Industrieel witbakkerd	6
Porselein	1
Rodbakkerd	16
S2 - steengoed	2
S3 - steengoed	1
Witbakkerd	5
Totaal	34

gekoppeld aan het gebruik van pruimtabak. Het aangetroffen randfragment van de kwispedoor dateert uit de 19de eeuw.

De overige aardewerk vondsten bestaan uit drie scherven van Faïence borden, fragmenten van een fles en pot van bewerkt steengoed (S2), een steengoed scherf (S3) van een industrieel geproduceerd bord en zeven scherven industrieel vervaardigd witbakkerd aardewerk (INWIT).

Eén vondst is nog het vermelden waard, de porseleinen dop van een beugel (bier)fles (Vnr. 1 A1). Op de dop is een stempel met de volgende tekst zichtbaar: *E. Otte/Amersfoort/H&O*. Uit schriftelijke bronnen is bekend dat E. Otte tussen 1900 en 1925 een caféhouder en bierbottelaar, van café 't Boompje a/d Heiligenbergerweg was.

afbeelding 12: Foto uit 1905 met daarop het *Maastrichts Bierhuis E. Otte* aan de Heiligenbergerweg 2. De locatie werd ook café 't Boompje genoemd.¹⁴

Bot

Het betrof hier los menselijk botmateriaal (verspit of uit een herbegraving) van in elk geval 3 mensen. Op de resten zijn geen verschijnselen van pathologie waargenomen, wel zijn in veel gevallen beschadigingen te zien die als post mortem zijn bestempeld.

¹⁴ Archief Eemland, foto nr. 15878

Tabel 3: catalogus menselijk botmateriaal							
Element	Zijde	Segment	Compleetheid	MNI	aantal /gewicht	Leeftijd	Sexe
Femur met haksporen	R		0/3/2/0/0	1	1	Volw.	?
Frontalis	R		Hoort bij Cranium	1	1		?
Cranium verdikt deel 11,5 mm			Hoort bij Frontalis	-			?
Vert. thoracalis		B/NA		1	1	Volw.	?
Vert. thoracalis		B		1	1	Volw.	?
Vert.cervicalis		NA		1			?
Costa		M1/3		1			?
Scapula met osteoarthritis	R			1	1	Volw.	?
Mandibula antemortem verlies van alle 8 elementen	R		Mogelijk één geheel met L	1	1	Oud Volw.	?
Mandibula antemortem verlies van 7 elementen 1 postmortum?	L		Mogelijk één geheel met R	-		Oud Volw.	?
Mandibula antemortem verlies 4 elementen	L			1	1	Oud Volw.	?
Humerus	R		0/0/0/2/2	1	1	Volw.	?
Humerus	L		0/0/0/1/0	1	1	Volw.	?
Humerus	L		0/2/2/0/0			?	?
Clavicula oa.beide zijden vergroot gewr.opp. en porotisch lengte 140 mm	R		1	1	1	Oud Volw.	?
Clavicula	R	M1/3		1	1	?	?
Radius	R		0/0/0/3/1	1	1	Volw.	?
Clavicula oa. sternale zijde vergroot gewr.opp. + porotisch	L	P1/3		1	1	?	?
Pijpbeen					48/105,7gr	?	?
Pelvis, acetabulum+ischium+ Pubis Path.osteoarthritis	R			1	1	Oud Volw.	M
Ilium, facies auricularis	R			1			?
Acetabulum	R		Hoort bij Ilium			Oud Volw.	?
Ilium, facies auricularis	L			1	1	?	?
Femur met schepspoor	L		0/2/2/0/0	1	1	?	?
Femur met schepspoor	R		0/2/1/2/0	1	1	?	?
Femur met schepspoor	L		0/2/1/2/0	1	1	?	?
Femur met schepspoor	R		0/2/3/0/0	1	1	?	?
Femur	?		0/0/0/0/3			?	?
Metacarpale 3 lengte 61,7	L		1	1	1	?	?
Metacarpale 2 lengte 68,9	L		1	1	1	?	?
Ulna met foramen nutricia	L		0/0/1/3/0	1	1	?	?
Ulna met foramen nutricia	R		0/0/1/3/0	1	1	?	?

Tijdens het onderzoek zijn behalve menselijke resten ook resten dierlijk botmateriaal aangetroffen. Het betreft resten

van minimaal één groot zoogdier, een rund, een schaap/geit en een varken.¹⁵

¹⁵ Het dierlijk botmateriaal zal verder niet worden behandeld.

Pijpaardewerk

In totaal zijn 18 stuks pijpaardewerk aangetroffen, waarvan het merendeel niet nauwkeurig gedateerd kon worden.

Slechts vier ketels konden nader worden gedateerd.

De oudste vondst (Vnr. 1 P2) dateert op zijn laatst halverwege de 19de eeuw. Het betreft een ovoïde model, type 3. De ketel heeft een hielmerk, waarop een gekroonde komfoor staat afgebeeld. Dit type dateert tussen 1695 – 1846. De andere drie ketels (Vnr. 1- P1 en P3 en Vnr. 4 P4) dateren tussen het eerste kwart van de 18de eeuw en de eerste helft van de 19de eeuw.

Overige materialen

De overige vondsten staan weergegeven in onderstaande tabel.

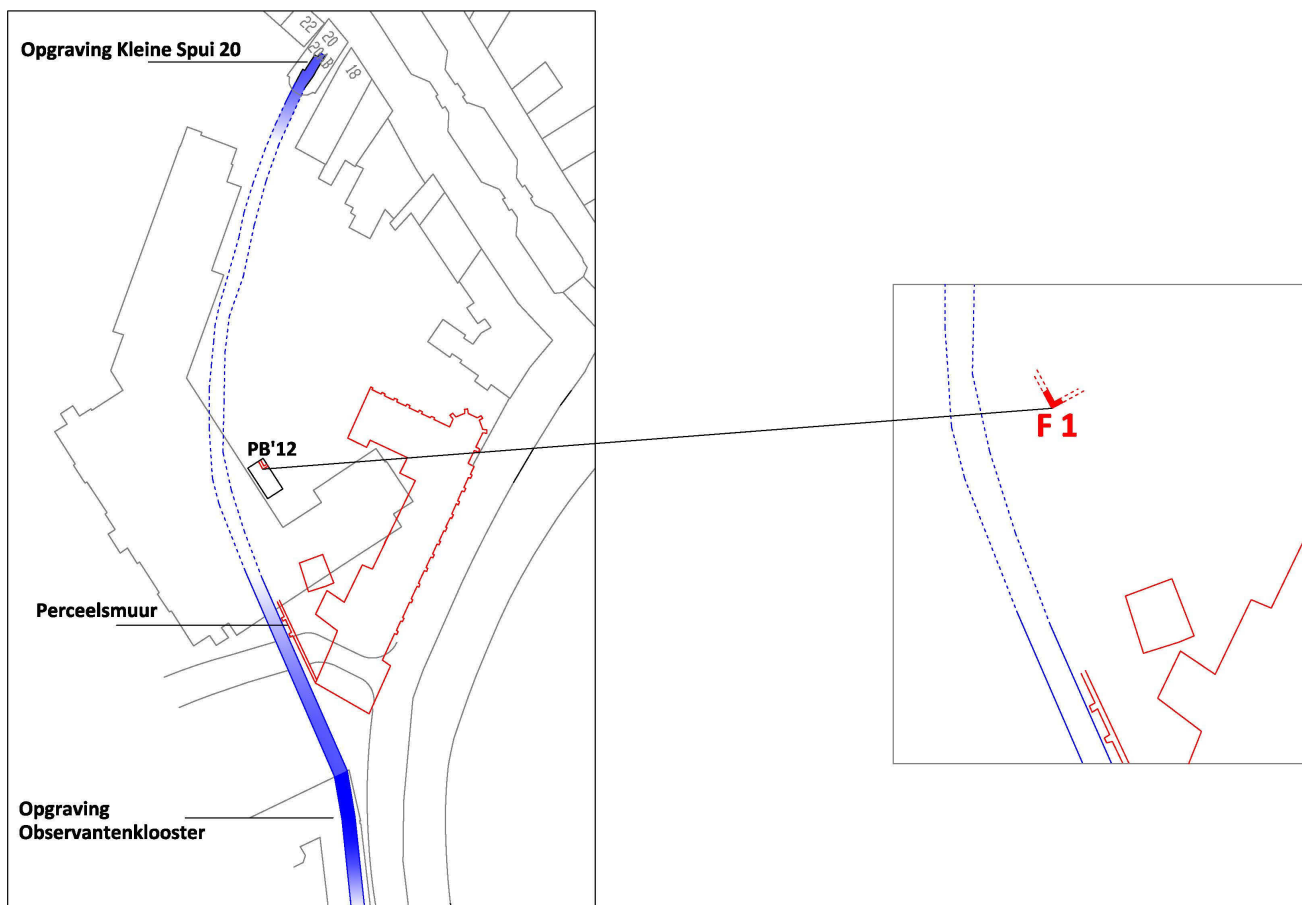
Tabel 4: aantal vondsten per materiaalgroep, overige materialen								
V	Aantal	Eenheid	Materiaal	Soort	Voorwerp	Type	Opmerking	Datering
1	2	frag	Bouwkeramiek	TEGEL	TEGEL		(spelend?) blauw figuur	
7	1	stuk	Bouwkeramiek	BAKSTEEN	BAKSTEEN			
6	2	frag	Bouwkeramiek	DAKPAN	???			
4	1	frag	Bouwkeramiek	TEGEL	PLAVUIS			
1	2	frag	Bouwkeramiek	TEGEL	TEGEL		Blauwe figuurtjes. Geen hoekfiguur.	
1	1	frag	Bouwkeramiek	TEGEL	PLAVUIS			
7	1	stuk	Bouwkeramiek	BAKSTEEN	BAKSTEEN			
7	1	stuk	Bouwkeramiek	BAKSTEEN	BAKSTEEN			
7		stuk	Bouwkeramiek	BAKSTEEN	BAKSTEEN			
1	2	frag	Bouwkeramiek	BAKSTEEN	BAKSTEEN			
1	1	frag	Bouwkeramiek	MORTEL	XXX			
1		frag	Bouwkeramiek	TEGEL	TEGEL			
1	1	rand	Glas	POTASGLS	FLES	wijn	hals als fle-25 of-54, lang met omgewonden glasdraad. Dikke schilferende patina. Verder indet.	17/18e
2	1	frag	Glas	POTASGLS	FLES	wijn?	Gevorderde irisatie schouderfrgm. Belletjes. Verder indet.	18e
2	1	frag	Glas	???	VENSTER	vlakglas		-
1	2	frag	Metaal	IJZER	SPIJKER	vierkant		
1	3	frag	Metaal	IJZER	SPIJKER	vierkant	3 fragm. spijker in zeer slechte staat.	
1	1	frag	Steen	LEI	DAKLEI			

7.5 Synthese

De opgraving heeft aangetoond dat het terrein meerdere keren is opgehoogd en verschillende maaiveldhoogtes heeft gekend. De oudste ophoging dateert uit de 17de eeuw en heeft de fundering afgedekt. De top van deze ophoging was waarschijnlijk het looppniveau (maaiveld) in die periode. Halverwege de 18de -19de eeuw wordt het terrein wederom opgehoogd. De reden voor deze ophoging is niet direct duidelijk maar zou samen kunnen hangen met een uitbreiding van het gasthuiscomplex in de 19de eeuw. In 1907 wordt een groot gedeelte van het complex gesloopt en een nieuw

hoofdgebouw gebouwd. De jongste ophogingslaag wordt aan deze sloop en bouwactiviteit gekoppeld.

De oriëntering van de fundering is vrijwel gelijk aan de oriëntering van 16de -eeuwse bebouwing van het gasthuis. Dit is goed zichtbaar op de plattegrond van het gasthuis uit 1906. Een (deel van) de 16de -eeuwse bebouwing was toen nog in gebruik.

afbeelding 13: Reconstructie van de (overkluisde Hellegracht). In rood de 16de-eeuwse bebouwing van het Gasthuis.

Uit deze plattegrond blijkt dat de 16de -eeuwse bebouwing aan de zuidwest zijde van het gasthuiscomplex een noordwest-zuidoost oriëntering: een oriëntering die min of meer overeenkomt met de loop van de Hellegracht.

Deze gracht is tijdens diverse onderzoeken aangesneden, waardoor zijn exacte loop redelijk bekend is. Zoals vermeld is de oostoever van de Hellegracht aangetroffen in 1990 bij een onderzoek aan het Kleine Spui 20. Bij dit zelfde onderzoek is ook de jongere gebruiksfase van de Hellegracht aangesneden in de vorm van een overkluizing. Waarbij bleek dat met de overkluizing de Hellegracht was versmald. De gracht is ook aangesneden tijdens een onderzoek van de AWN, bij het Observantenklooster. Ook onder de bebouwing van Westsingel 46 werd de overkluisde Hellegracht aangetroffen.

Door de gegevens van deze twee onderzoeken te combineren met de tekeningen waarop de 16de eeuwse bebouwing van het gasthuiscomplex staat afgebeeld kon de loop van de Hellegracht worden gereconstrueerd. De gracht zal waarschijnlijk ten westen van de perceelsmuur hebben gelopen die op de kaart uit 1906 staat afgebeeld en dus buiten het onderzoeksgebied. Wel is duidelijk dat de oriëntering van de 16de -eeuwse bebouwing is bepaald door de loop van de Hellegracht. Het kerkhof was toen in ieder geval opgeheven.

De kuil met menselijk botmateriaal wordt gekoppeld aan de sloopwerkzaamheden en nieuwbouw in 1907. Hierbij is waarschijnlijk ook het kerkhof, dat bij het Gasthuis hoorde, geruimd. Het botmateriaal uit tenminste drie graven is in de kuil terecht gekomen. In hoeverre alle begravingen na de sloop in 1907 over het terrein zijn verspreid is niet bekend.

8. Conclusie

Voorafgaand aan het onderzoek is een aantal vragen geformuleerd, die centraal stonden tijdens de uitvoering ervan. In de vorige hoofdstukken is het resultaat van het onderzoek gepresenteerd en het kader geschetst, aan de hand waarvan in dit hoofdstuk de vragen beantwoord worden.

De onderzoeksvragen worden op basis van de resultaten als volgt beantwoord:

- *Zijn er binnen het onderzoeksgebied archeologische resten aanwezig?*
- Ja, er zijn bij dit onderzoek archeologische resten aangetroffen.
- *Zo ja: wat is de aard, omvang en datering van de vindplaats(en), en de gaafheid en conservering ervan?*
- aard: de aangetroffen sporen betreffen een fundering, een kuil en een aantal ophogingslagen.
- omvang: de precieze omvang van de vindplaats laat zich, ondanks dat slechts een klein gedeelte is opgegraven, vrij makkelijk bepalen. De aangetroffen fundering heeft naar alle waarschijnlijkheid tot het complex van het Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis gehoord, hiervan zijn de contouren en begrenzingen bekend. Deze staan op diverse kaarten afgebeeld. De menselijke resten zijn afkomstig van het kerkhof dat op het gasthuis terrein heeft gelegen. De exacte locatie van dit kerkhof is echter niet bekend.
- datering: De fundering is het oudste feature dat is aangetroffen en dateert uit de 16de eeuw. De kuil met daarin de "herbegraven" menselijke resten wordt begin 20ste eeuw gedateerd.
- gaafheid en conservering: de gaafheid en conservering van zowel de fundering als de kuil is matig. De fundering is gedeeltelijk afgebroken en dus niet meer gaaf. Doordat de fundering door diverse ophogingslagen is afgedekt, is ze goed beschermd. De fundering bevindt zich net boven het grondwaterniveau, de bakstenen zijn door vochtwerking zacht en poreus geworden. De kuil was gedeeltelijk vergraven, maar weer afgedekt door een ophogingslaag en de bouwvoor. Doordat de kuil ver boven het grondwaterniveau ligt zijn eventuele organische resten slecht geconserveerd.
- *Wat is de archeologische waardering van de aangetroffen resten en in hoeverre worden deze waarden bedreigd door de planrealisatie?*
- De aangetroffen resten zijn op basis van hun inhoudelijke kwaliteit behoudenswaardig. Echter doordat de verstoringen niet dieper dan een meter zullen reiken en niet omvangrijker zijn dan de nu opgegraven en gedocumenteerde werkput, vormt deze kwalificatie geen beperking voor het bouwplan.
- *Is er op basis van de resultaten uit dit onderzoek een aanpassing of nadere invulling van de archeologische verwachting voor de omgeving van het onderzoeksgebied te maken?*
- Alle aangetroffen sporen zijn tijdens het onderzoek onderzocht en volledig opgegraven, waardoor het onderzoeksgebied vrij kon worden gegeven voor de geplande ontwikkeling. Het is echter ook duidelijk dat de archeologische vindplaats zich tot buiten de werkputten uitstrekt en dat deze vindplaats als archeologisch waardevol mag worden beschouwd. Het is dan ook noodzakelijk bij toekomstige planontwikkeling binnen het gebied en in de omgeving daarvan, rekening te houden met vergelijkbare archeologische resten en de consequenties daarvan (behoud, planaanpassing, opgraven of begeleiding) zo vroeg mogelijk in de planvorming en planrealisatie te betrekken. De hoge archeologische verwachting die voor de omgeving geldt, blijft intact en behoeft geen aanpassing.
- *Heeft hier de Hellegracht gelopen? Is de aanleg van deze gracht te dateren? Wanneer is deze overkluisd?*
- De Hellegracht is niet aangetroffen. Uit de reconstructie (afbeelding 13) komt naar voren dat de Hellegracht ten westen van de onderzoekslocatie heeft gelopen. Gezien het feit dat op een diepte van 3 meter onder maaiveld nog steeds geen ongeroerde grond is aangesneden, bestaat wel het vermoeden dat ter hoogte van het onderzoeksterrein een depressie ligt.

- *Zijn er begravingen in het plangebied? Uit welke periode zijn de begravingen?*

- Binnen het plangebied zijn, al is het secundair, begravingen aangetroffen. Gezien de melding van begravingen in bronnen en het aangetroffen menselijk botmateriaal is het heel aannemelijk dat er elders op het terrein nog meer secundaire en mogelijk zelfs primaire (het kerkhof) begravingen aanwezig zijn. De begravingen zijn ouder dan vroeg 20ste eeuw en vermoedelijk afkomstig van het kerkhof van het gasthuis, waardoor ze op zijn vroegst uit de 14de-15de eeuw zullen dateren.

Literatuur

- Bass, W.M., 1995: *Human Osteology: A laboratory and field manual of the human skeleton (3rd. ed.)*, Missouri.
- Bedford, ME, K.F. Russell & C.O. Lovejoy, 1989: *The Utility of the Auricular Surface Aging Technique*, in: *American Journal of Physical Anthropology* 78:190.
- Boer G. de, 2009: *Gemeenten Amersfoort en Leusden Een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart (m.u.v. de historische stadskern)*, Weesp (RAAP-Rapport 1875).
- Brickley, M. & J. McKinley (eds.), 2004: *Guidance to Standards for Recording Human Skeletal Remains Institute of Field Archaeologists*, British Association of Biological Anthropology and Osteoarchaeology: University of Reading.
- Brooks, S. T., & J.M. Suchey, 1990: *Skeletal age determination based on the os pubis: a comparison of the Ascádi-Nemeskéri and Suchey-Brooks methods*, in: *Human Evolution* 5: 227-238.
- Brothwell, D.R., 1981: *Digging Up Bones (3rd ed.)*, Cornell University Press, Ithaca New York.
- Bruzek, J., 2002: *A method for visual determination of sex, using the human hip bone*, in: *American Journal of Anthropology* 117: 157-168.
- Buikstra, J.E., & D.H. Ubelaker (eds.), 1994: *Standards for Data Collection from Human Skeletal Remains*, Fayetteville. Castellvi A.E., L.A. Goldstein & D.P.K.
- Duco, D.H., 1987: *De Nederlandse Kleipijp, Handboek voor dateren en determineren*, Leiden .
- Duco, D.H., 2003: *Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda*, Amsterdam.
- Gemeente Amersfoort, 2010: *Erfgoednota*, Amersfoort.
- Hillson, S., 2002: *Dental Anthropology*, Cambridge Manuals in Archaeology, Işçan.
- Hoorn, W.J. van, 1982: *Observantenklooster Amersfoort*, Amersfoort
- Koval, K.J., & J.D. Zuckerman, 2002: *Handbook of fractures (2nd. ed.)*, Philadelphia.
- Snieder, F.M.E., 2011: *Programma van Eisen – DO Pieters en Blokland uitbreiding tbv restaurant*, Amersfoort.
- SIKB (Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer), 2010.: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2*. Gouda.
- Stiboka, 1966, *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50 000. blad 32 West Amersfoort*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Stiboka/RGD, 1977, *Geomorfologische kaart van Nederland schaal 1:50 000*. Stichting voor Bodemkartering/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Tanke Y., 2010: *St. Pieters- en Bloklandsgasthuis. Zes eeuwen zorg voor ouderen*, Utrecht.
- Trotter, M., 1970: *Estimation of stature from intact limb bones*, in: T.D. Stewart (ed), *Personal Identification in Mass Disasters*, Washington D.C., 71-83.
- Ubelaker, D.H., 1999: *Human skeletal remains. Excavation, analysis, interpretation (3rd ed.)*, in: *Manuals on Archaeology* 2. Taraxacum, Washington.

Digitale bronnen

Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS):
www.archis.nl/archisii/html/index.html

Archief Eemland:
www.archiefeemland.nl

De Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (NOaA):
www.noaa.nl

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARCHEologisch Informatie Systeem
AMK	Archeologische MonumentenKaart
AWN	Archeologische Werkgemeenschap Nederland
CAA	Centraal Archeologisch Archief
CAR	Centrum voor Archeologie
CMA	Centraal Monumenten Archief
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
IVO	Inventariserend VeldOnderzoek
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
RCE	Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed

Archeologische perioden

Steentijd	300.000 - 2000 v. Chr.
- <i>Paleolithicum (Oude Steentijd)</i>	<i>300.000 - 8800 v. Chr.</i>
- <i>Mesolithicum (Midden Steentijd)</i>	<i>8800 - 4900 v. Chr.</i>
- <i>Neolithicum (Nieuwe Steentijd)</i>	<i>4900 - 2000 v. Chr.</i>
Bronstijd	2000 - 750 v. Chr.
IJzertijd	750 - 40 v. Chr.
Romeinse Tijd	40 v. Chr. - 450 na Chr.
Middeleeuwen	450 - 1500 na Chr.
- <i>Vroege Middeleeuwen</i>	<i>450 - 1000 na Chr</i>
- <i>Merovingische tijd</i>	<i>525 - 725 na Chr</i>
- <i>Karolingische tijd</i>	<i>725 - 900 na Chr</i>
- <i>Late Middeleeuwen</i>	<i>1000 - 1500 na Chr.</i>
Nieuwe Tijd	1500 – heden

Bijlagen

24

Tabel 5: Spoorgegevens

Onderzoek	Feature	Werkput	Vlak	Profiel	Omschrijving	Opmerking
PB'12	1	1	2		MUUR	Baksteen fundering
PB'12	2	1		NO	KUIL	Puinkuil met oa menselijk botmateriaal
PB'12	3	1		NO	LAAG	
PB'12	4	1		NO	LAAG	
PB'12	5	1		NO	LAAG	
PB'12	6	1	1		OPHOGING	Laag in Profiel

Tabel 6: Vondstgegevens

Onderzoek	Vondstnr.	Werkput	Vlak	Profiel	Feature	Verzamelwijze	Omschrijving
PB'12	1	1	1			SCHEP	aanleg vlak 1; div.
PB'12	2	1	2			SCHEP	aanleg vlak 2; div.
PB'12	3	1		1		TROF	uittroffelen profiel laag 3; aw + bot
PB'12	4	1		1		TROF	uittroffelen profiel laag 1; pyp + aw
PB'12	5	1		1		TROF	uittroffelen profiel laag 4; mix
PB'12	6	1		1		TROF	uittroffelen profiel laag 2; aw
PB'12	7	1	2		1	SCHEP	bs monsters uit F1; bs

Tabel 7: Vondstcatalogus

Onderzoek	Vondstnr.	Aantal	Eenheid	Materiaal	Soort	Voorwerp	Type	Opmerking	Datering
PB'12	1	1	bodem	AW	S2	POT			19/20
PB'12	1	1	voorw	AW	PORS	DEKSEL	dop beugel	E. Otte	19/20
PB'12	1	1	rand	AW	S2	FLES			1780/1800
PB'12	1	1	wand	AW	R	???			?
PB'12	1	1	oor	AW	INWIT	???			19/20
PB'12	1	2	rand	AW	R	???			18/19
PB'12	1	1	rand	AW	WIT	KWISPEDO			19
PB'12	1	1	wand	AW	INWIT	???			19
PB'12	1	1	rand	AW	WIT	KOMFOOR			18B/19A
PB'12	1	1	bodem	AW	WIT	???			18/19
PB'12	1	2	wand	AW	INWIT	???			19
PB'12	1	1	oor	AW	WIT	???			19
PB'12	1	1	bodem	AW	WIT	???			18/19
PB'12	1	1	frag	CON	TEGEL	PLAVUIS			NT
PB'12	1	1	frag	CON	MORTEL	XXX			NT
PB'12	1	2	frag	CON	TEGEL	TEGEL		(spelend?) blauw figuur	NT
PB'12	1		frag	CON	TEGEL	TEGEL			NT
PB'12	1	2	frag	CON	TEGEL	TEGEL		Blauwe figuurtjes. Geen hoekfiguur.	NT
PB'12	1	2	frag	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			NT
PB'12	1	1	rand	GLS	POTASGLS	FLES	wijn	hals als fle-25 of-54, lang	17/18e

								met omgewonden galsdraad. Dikke schilferende patina. Verder indet	
PB'12	1	3	frag	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant	3 fragm spijker in zeer slechte staat.	
PB'12	1	2	frag	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant		
PB'12	1	1	frag	PYP	PIJPAARD	PIJP	tabakspi jp	ketelfragment, ovoïde, type 3, versleten wapen van Gouda (?) linkerzijde hiel hielmerk: gekroond komfoor (1695-1846) radering voorzijde lip	1695-1846
PB'12	1	1	frag	PYP	PIJPAARD	PIJP	tabakspi jp	ketelfragment, type 3, ovoïde geglaasd versleten wapen van Gouda (?) linkerzijde hiel hielmerk: onleesbaar 1740 -1840	1740 - 1840
PB'12	1		frag	PYP	PIJPAARD	PIJP			
PB'12	1	1	frag	PYP	PIJPAARD	PIJP	tabakspi jp	ovoïde model, type 3, licht beschadigd radering voorzijde lip geglaasd versleten wapen van Gouda (?) linkerzijde hiel beschadigd, inleesbaar hielmerk 1740 - 1840	1740 - 1840
PB'12	1	8	frag	PYP	PIJPAARD	PIJP	tabakspi jp	8 steelfragmentjes, waarvan 1 zeer dik, met hiel 2 met bandradering (zie schetsjes)	
PB'12	1	1	frag	STN	LEI	DAKLEI	brokje		
PB'12	2	1	bodem	AW	R	???			17/18
PB'12	2	1	rand	AW	R	???		kraagrand	17
PB'12	2	1	rand	AW	FAIENCE	BORD			18
PB'12	2	1	rand	AW	S3	BORD	schotelt je		18B/19A
PB'12	2	1	rand	AW	R	BORD		biscuit. Ondateerbaar	17/18/19
PB'12	2	4	frag	AW	R	TEST			19
PB'12	2	1	rand	AW	R	???			17/18
PB'12	2	1	bodem	AW	INWIT	???			19
PB'12	2	1	rand	AW	R	???			16

PB'12	2	1	frag	GLS	POTASGLS	FLES	wijn?	gevorderde irisatie.shouderfrgm. Belletjes. Verder indet	18e
PB'12	2	1	frag	GLS	???	VENSTER	vlakglas	datering ogv verwerking! Verder indet	
PB'12	2	5	frag	PYP	PIJPAARD	PIJP	tabakspi jp	5 steelfragmenten, waarvan 2 zeer dik	
PB'12	3	1	wand	AW	INWIT	???			19
PB'12	3	2	rand	AW	FAIENCE	BORD		achterkant met vervuilde tinglazuur	18B
PB'12	4	1	frag	CON	TEGEL	PLAVUIS			
PB'12	4	1	frag	PYP	PIJPAARD	PIJP	tabakspi jp	1 steelfragmentje	
PB'12	4	1	frag	PYP	PIJPAARD	PIJP	tabakspi jp	licht beschadigde ketel, hiel ontbreekt type 3, ovoïde model slordig geglaasd radering voorzijde lip 1740 - 1840	1740 - 1840
PB'12	5	3	frag	AW	R	???			16/17
PB'12	6	1	wand	AW	R	???			16/17
PB'12	6	2	frag	CON	DAKPAN	???			
PB'12	7	1	stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			
PB'12	7	1	stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			
PB'12	7	1	stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			
PB'12	7		stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			

Tabel 8: Zoölogisch materiaal

Vondstnr.	Volgnr.	Dier- soort	Skelet- element	Links / rechts	Aantal	Gewicht (gr)	Volgroeid	Bewerking	Bijzonderheden
0001	0001	r	at		1	23	33	x	20
0001	0002	r	co		1	9,9			
0001	0003	r	co		1	6	j		
0001	0004	r	pe	l	1	41,5		x	19
0002	0001	r	man	r	1	58,8	j		
0002	0001	r	vca		1	15,2	31		
0002	0002	r	p1		1	19,7	33	x	7
0002	0002	s/g	hu	r	1	22,3	03		
0002	0003	v	hu	r	1	23,4	03	x	39
0002	0003	lm	ind		1	6,9			
0002	0004	lm	ind		10	68			
0003	0001	lm	co		1	28,7		h	7

Medewerkers

Aan dit onderzoek hebben meegewerkt:

René van den Berg	<i>vondstverwerking, geometrie;</i>
Bert de Bree	<i>vondstverwerking, analyse metaal;</i>
Carolien van der Brugge	<i>vondstverwerking;</i>
Henk de Boer	<i>vondstverwerking, zoölogisch onderzoek;</i>
Liesbeth Buitink	<i>dataverwerking, depot, tekstcorrectie;</i>
André Clazing	<i>analyse (post)middeleeuws aardewerk;</i>
Maarten van Dijk	<i>coördinatie veldwerk,</i>
Anne van der Glas	<i>vondstverwerking, archiefonderzoek;</i>
Harold van den Hauten	<i>analyse bouwkeramiek, fotografie;</i>
Wilma van den Heuvel	<i>analyse glas en (post)middeleeuws aardewerk;</i>
Timo d'Hollosy	<i>wetenschappelijke leiding, vormgeving en publicatie;</i>
Hans de Jong	<i>vondstverwerking, analyse metaal;</i>
Sjoukje van der Linde	<i>vondstverwerking, analyse pijpaaarde;</i>
Itamar de Rooze	<i>opgraving, geometrie;</i>
Evelyn Scheepsma	<i>voorlichting, expositie;</i>
Francien Snieder	<i>wetenschappelijke leiding, toetsing;</i>
Joep Syrier	<i>vondstverwerking;</i>
Mattijs Wijker	<i>opgravingsleiding uitwerking, rapportage;</i>
Jan Zinger	<i>vondstverwerking;</i>
Ruitenbeek v.o.f.	<i>grondwerk.</i>

Centrum voor Archeologie

Gemeente Amersfoort

Langegracht 11, 3811 BT Amersfoort

Telefoon (033) 463 77 97 Fax (033) 463 03 32

E-mail: archeologie@amersfoort.nl

Internet: www.amersfoort.nl/archeologie

ISSN: 1879-4289